

•SHARQ• NASHRIYOT-MATBAA
AKSIYADORLIK kompaniyasi
BOSH TAHRIRIYATI
TOSHKENT — 2005

O'TKIR HOSHIMOV

BAHOR
QAYTMAYDI

Qissa

«SHARQ» NASHRIYOT-MATBAA
AKSIYADORLIK KOMPAANIYASI
BOSH TAHRIRIYATI
TOSHKENT — 2005

O'tkir Hoshimov

Bahor qaytmaydi: Qissa. («Sevishganlar kutubxonasi»). — T.: «Sharq», 2005. — 128 b.

BBK.84(5U)B.

Tole quyoshi

Shuarodan biri «Muhabbat o'zi eski narsadir, ammo har bir qalb uni qaytadan kashf etadur», degan ekan.

«Sevgi!

Sening shirin tilingdan

Kim o'pmagan, kim tishlamagan», deb yozgan edi shoirlarning ulug'laridan Usmon Nosir.

Chindan ham, ishq-muhabbat quyoshidan bebahra inson yo'q. Quyosh yer yuzidagi har bir xonadonga nur sochganidek, muhabbat ham har bir odam ko'ngliga ajib nur olib kiradi. Birov bu nurdan bahra oladi, yana birov kuyib-yonadi, yana birov esa... o'zini soya-salqinga olib qochadi.

Sevgi nima o'zi?

Yuz yil yashagan odam ham, endi o'n sakkiz bahor tarovatidagi mast yigit-qiz ham bu savolga bir xilda javob bera olmaydi. Ehtimol, hazrati Alisher Navoiyning bu ta'birlari joizdir: «Ishq — porloq yulduzdir, bashariyat ko'zining nur-u ziyosi shundan; ishq — tovlanib turuvchi gavhardir — insoniyat tojining ziynati va bahosi shundan. Ishq — tole quyoshidir, qayg'uli dillar tikonzori undan gulshan...»

Ishqni o'ziga xos olam desak, unda bog' ko'p, chaman ko'p va... cho'l-u sahrolari ham bor. Unda adashganlar ham bor. «Bilmayin bosdim tikanni, tortadirman jabrini», deb nola qilg'uvchilar ham topiladi. Bu olamga qadam qo'uvchi bir narsani aniq anglab yetishi shart: ishqning oliy bosqichi — Allohni sevmqlikdir. Agar dilda bu ishq bo'lmasa, ikki yosh sevgisini makr, xiyla, xiyonat...lardan himoya qilib bo'lmaydi. Muhabbat olami ko'chalarida adashmay yurishga o'rgatuvchi aniq qo'llanma yo'q. Biroq bu mavzuda yozilgan badiiy asarlar yoshlarga ibrat bo'lishi mumkin. Shuni nazarda tutgan nashriyotimiz yoshlarga hamroh bo'lar, degan maqsadda «Sevishganlar kutubxonasi»ni tashkil etishga qaror qildi. Bu kutubxona taniqli o'zbek adiblarining bu mavzudagi mashhur asarlari va jahon yozuvchilarining benazir qissalari bilan boyiydi.

Mazkur kutubxonadagi birinchi kitob O'tkir Hoshimovning mashhur «Bahor qaytmaydi» qissasi bilan boshlandi. U sizlarga muborak bo'lsin!

Bo'ston qishlog'iga og'ir-vazmin qadamlar bilan kuz kirib keldi. Tumanlik qo'ynida jimgina mudragan tonglar, ilk sovuq og'ushida junjikkan seryulduz oqshomlar boshlandi. Havoga yelpig'ichday qat-qat bulutlar chiqdi. Quyoshning iliq, tansiq nurlari odamlarga xush yoqadigan bo'lib qoldi. Havoda ananas isi aralash yong'oq xazonlarining o'tkir hidi gurkiradi. Yoz bo'yi meva tugish dardida yashnagan bog'lar, shodon shovullagan terakzorlar hayotning mangu, beshafqat haqiqati oldida o'ychan, g'amgin bosh egdi. Chor-atrof yaproqlarning mungli shivir-shiviriga to'ldi.

Sumbula tug'di. Qishloqni halqaday o'rab oqayotgan anhor birdan tiniqlashdi. Telba to'lqinlar endi jilovlanib, yuvosh bo'lib qoldi.

Odamlar qilichini ko'tarib kelayotgan qishdan cho'chiganday shosha-pisha harakatga tushdilar. Kimdir chorbog'ida o'tin arraladi, kimdir qo'shnisining tom suvog'iga hasharga chiqa boshladi.

Hamma yagona bir tashvish bilan, kuz tashvishi bilan turib, kuz tashvishi bilan yotadigan bo'ldi.

Faqat bitta hovlida — qishloq chekkasida, shundoq-qina anhor yoqasida joylashgan hovlida sukunat hukm surar, faqat bir kishi yolg'iz o'z tashvishi bilan band edi.

* * *

U past-baland qoyalar orasidan ot choptirib borayotganmish. Ot yeldek ucharmish, tog'u toshlar chirpirak bo'lib orqada qolib ketarmish. Birdan hammayoqni zulmat qoplabdi. Ot allanimaga qattiq qoqilibdi-da, qop-qorong'i jarlikka munkib ketibdi. U otni bo'ynidan mahkam quchoqlab olgancha shuvillab pastga tushib ketayoganmishu yerga hech yetmasmish. Nafasi bo'g'ziga tiqilib, dahshatdan oyoq-qo'llari toshday qotib qolganmish...

— A-a-a!

Alimardon o'z ovoizidan o'zi cho'chib uyg'onib ketdi. Anchagacha qayerda yotganini bilolmay, ko'zlarini

katta-katta ochgancha shiftga tikilib qoldi. A'zoyi badani o't bo'lib yonar, peshanasini muzdek ter bosgan, bir tutam sochi ter aralash qoshlariga yopishib qolgan edi.

U anchagacha behush tikilib yotdi-da, vassajuftlari sarg'ayib ketgan shiftni, tokchadagi lagan-tovoqlarni, burchakdagi shkaf ustida turgan, chaqa solinadigan ganch mushukchani ko'rib sekin uf tortdi. Xayriyat, uyda ekan!

Bir lahzadan keyin ko'z o'ngidagi narsalar tag'in siyrak tumanlik ichida yo'qoldi-yu, yana alahlay boshladi. Zum o'tmay tag'in ko'zini ochdi. Bora-bora fikri tiniqlashib, shiftga tikilib qoldi. Qayerdandir bir qaldirg'och uyga otilib kirdi. Shift tagida aylana-aylana vassajuftdagi uzun mixga kelib qo'ndi. G'amgingina vijirlab qo'ydi. Oq-sarg'ish bo'ynini burib Alimardonga qaradi. Munchoqdek ko'zlarini tikib uzoq qarab turdida, yana bir sayrab qanotini yozdi. Lip etib pastga sho'ng'idi, derazaning ochiq tavaqasidan hovliga otildi.

Alimardon ko'rpa ostidan qo'llarini mashaqqat bilan sug'urib oldi. Tirsagiga tayanib, sekin deraza tomonga o'girildi. Terlab yotgan badaniga sovuq shamol tegdi. Bo'g'ilib-bo'g'ilib yo'tala boshladi. Har yo'talganida nafasi og'ziga tiqilar, ko'z o'ngida xira halqachalar pir-pirar, quloqlari shang'illar edi. Nihoyat, sekin-sekin damini rostladi, hovliga tikilgancha bir tekis, chuqur-chuqur nafas ola boshladi.

Ochiq derazadan tip-tiniq osmonning bir chekkasi ko'rinib turardi. Chekka-chekkadagi azamat yong'oqlar shov-shuv etib, o'tib ketgan bahorini eslaganday jimgina xayolga tolgan, o'riklarning qonday qizargan yaproqlari uzilib ketishdan cho'chib titrab turibdi. Yong'oq shoxida zag'izg'on sayradi. Keyin ola qanotlarini yoyib, havoga ko'tarildi-yu, uzun dumini likillatib, etakdagi molxona tomiga borib qo'ndi. Tom ustiga yoyib tashlangan makkajo'xorilarni bir-ikki cho'qigan bo'ldi-da, yana qanotini yoyib havoga ko'tarildi. Devor oshib qo'shni hovliga o'tib ketdi.

Alimardon shu yozda onasi o'lganidan keyin hovli-dan fayz ketganini hozir ayniqsa, chuqur his qildi. Onasi necha yildirki, uni uylantirishni orzu qilar, ammo Alimardon unamas edi. Rost, u ko'p qizlarni ko'rgan, lekin hech biri bilan birga bo'lishni xayoliga ham keltir-

magan edi. “Avval konservatoriyani bitirib olay, u yog‘i o‘zi topilib ketadi”, deb o‘ylardi. Alimardon diplom yoqlashidan bir hafta oldin onasi qazo qildi. U orzusiga yetolmadi: kelinining qo‘lidan bir piyola choy icha olmadi.

Alimardon yuragining bir burchida uyg‘ongan chidab bo‘lmas hasratdan entikib qoldi.

— Anvar ham kelmabdi, nomard! — pichirladi u g‘ijini. Alimardon betob bo‘lib qolganidan beri goh Anvar, goh onasi har kuni kelib uning holidan xabar olib turishardi. Bugun kelmabdi. “Birovning go‘riga birov tusharmidi? Anvarning men bilan nima ishi bor!” U jahl bilan ko‘zlarini chirt yumib, ko‘rpani boshiga tortdi.

Yana ko‘zi ilinayotgan edi, gurs-gurs qadam tovushi eshitildi. Alimardon ko‘rpani ko‘tarib qaraguncha, allakim deraza yonidan lip etib eshik tomonga o‘tib ketdi.

“Anvar!” — Alimardon eshikning ochilishini kutib, burilib qarab yotdi.

Anvar pastak eshikdan boshini egib kirdi-da, qo‘lida-gi qog‘oz xaltani bir chekkaga qo‘yib, shimining pochasini qoqa boshladi.

Engashib turgancha boshini ko‘tarib qaradi-da, jilmaydi.

— Tuzukmisan?

Alimardon indamadi. Qoshini chimirgancha tikilib yotaverdi.

Anvar har kelganida shunday jilmayib qarar, xuddi shunday past, mehribon ovozda undan hol so‘rar edi.

Hozir Alimardon uning tez yurganini, ko‘ylagining tugmalarini yechib yuborganini, ichidagi maykasi terlab badaniga yopishib qolganini ko‘rdi.

Anvar tuflisining bog‘ichini shosha-pisha yechib, tez-tez yurib uning tepasiga keldi. Karavot yoniga cho‘kka-lab, peshanasiga muzdek kaftini qo‘ydi.

— Isitmang yo‘q-ku, — dedi yana jilmayib.

Alimardon uning qo‘lini peshanasidan olib tashladi. “Yolg‘on aytyapti!”

— Yo‘lda o‘lib qoldingmi, degandim.

Anvar do‘stining bo‘g‘iq ovozidan uning xafa bo‘lganini tushundi, ko‘z milklarining cheti tirishib, qizarib ketdi. Uning sal narsaga qizarishi ham, qizlardek

tortinchoqligi ham, chiroyli chehrasi ham ko'pincha Alimardonning jig iga tegardi.

— Kech qoldim-a? To'g'rimi? — dedi Anvar uzr so'ragan ohangda.

Keyin begunoh ko'zlarini Alimardondan uzmay yana o'sha past, o'ychan ohangda gapirdi:

— Ishga bordim. Hech ilojini qilolmadim. Birinchi kun...

Alimardon uning o'ziga emas, shiftning bir chekkasiga qarab so'radi:

— O'sha telestudiyagami?

Anvar do'stining gap boshlaganidan quvonib ketdi.

— Ha. Bilasanmi, muzika redaksiyasiga! — U sevinchdan chehrasi yorishib, o'rnidan turdi. — Sen sog'ayishing bilan studiyaga borasan. Hozir u yerdagilar yosh artistlarga juda muhtoj ekan. — U do'stiga sinchiklab qarab qo'ydi.

Alimardon miyig'ida kuldi-yu, indamadi. Ko'nglida g'ijinishmi, alovatmi, allaqanday xira bir tuyg'u uyg'ondi. O'zidan oldin Anvarning ish boshlagani, quvonch bilan gapirishi unga yoqmadi.

Uning o'zini ham shahardagi muzika maktabiga o'qituvchi qilib tayinlashgan, ammo hali ish boshlamagan edi.

Anvar do'stini ranjitib qo'rganini payqadi shekilli, indamasdan borib qog'oz xaltani ochdi.

— Uzum yeysanmi? — dedi turgan yerida burilib qarab. Alimardonning javobini ham kutmay hovliga chiqib ketdi. Zum o'tmay to'rtburchak patnisda ikki bosh uzum ko'tarib kirdi. Yana karavot oldida cho'kkaladi. — Ol, juda shirin ekan...

Alimardon ko'z qiri bilan qarab qo'ydi. Sap-sariq husaynilar tovlanib turar, shudringday suv tomchilari tarang, tekis uzum donalari ustida jilolanar edi.

Anvar ikki dona uzumni uzib oldi.

— Og'zingni och!

Alimardon uzurni karsillatib yer ekan, beixtiyor jilmaydi.

— Shaharda nirna gaplar?

— Tinchlik... — Anvar qizlarnikiga o'xshagan timqora ko'zlarini suzib qo'ydi.

Alimardon uning qiziq bir yangilik aytishga og'iz juftlab turganini sezdi.

— Gapiraver! — dedi jilmayib.

Anvar yalt etib unga qaradi.

— Muqaddam shu yerga — Bo'ston guzaridagi do'xtirxonaga hamshira bo'lib kelibdi...

“Ha, shuning uchun og'zi qulog'ida ekan-da!” Alimardonning ko'nglida yana o'sha chalkash tuyg'u uyg'ondi. Anvar bu qizni yaxshi ko'rishini ko'p gapirar edi. “Bu yog'i ham besh bo'libdi... Qiziq, bir xil odamlarning ishi o'z-o'zidan yurishib ketaveradi. Meniki-chi?” Alimardon ichida xo'rsinib qo'ydi.

— Yaxshi! — dedi xushchaqchaq gapirishga urinib. — Bizni kelinning o'zi davolar ekan-da?

— Aytdim unga... — Anvar bir shingil uzumni unga tutqazdi. — Bugundan boshlab har kuni kelib turadi. — U to'satdan esiga tushgandek so'radi... — Mastava qilib beraymi... Aftingni burishtirma, yaxshilab pishiraman...

Saldan keyin Anvarning oshxonada gursillab o'tin yorgani eshitildi. Zum o'tmay deraza orqasida Anvarning o'zi ko'rindi. U maykachan bo'lib olgan edi.

— Hammayoq xazon bo'lib ketibdi, supurib tashlay, — dedi u derazadan boshini suqib. — Keyin molxona eshigi tagida yotgan sopi uzun supurgini oldi-da, xuddi chalg'ida o't o'rayotganday qulochkashlab supura ketdi.

Yirik-yirik yong'oq xazonlari qizg'ish o'rik yaproqlariga qo'shilib, supurgiga ergashgancha havoda ojizgina pirpirab uchib, ancha nariga borib tushar, hovlining oppoq sathi yo'lakday ochilib qolar edi. Anvar supurgini g'ayrat bilan qattiq-qattiq silkitar, ammo zum o'tmay supurilgan yerga yana xazonlar kelib qo'nar, xunobi oshib tag'in orqaga qaytar edi.

Alimardon yaproqlarning pirpirab uchishini tomosha qila-qila pinakka ketdi...

* * *

Oshxona ichi tutunga to'lib ketgan edi. O'tin o'chakishganday yonmas, hadeb tutar edi Anvar cho'nqayib olgancha bor kuchi bilan puflayverib tomoqlari achishib ketdi. Bo'g'ilib yo'tala boshladi. Endi toqati toq bo'lganida o'tin lov etib yonib ketdi.

Anvar tutundan bo'g'ilib tashqariga otildi. Ko'zlarini uzoq ishqladi. Qo'lini tushirdi-yu, ko'cha eshik oldida

o'ziga qarab turgan Muqaddamni ko'rib xijolatdan yuzlari lovillab ketdi. Muqaddam qizil ko'ylak kiyib olgan, qo'lidagi yaltiroq sterilizatorni silkitganча hadeb kulardi.

Anvar jilmayganча yugurib uning oldiga bordi.

— Keldingizmi? Qandoq topdingiz?

— Hammayog'ingiz qorakuya bo'lib ketibdi-ku! — Muqaddam erka tabassum bilan unga qarab qo'ydi. — Qandoq kiraman, deb cho'chib turgan edim. Yaxshiyam o'zingiz bor ekansiz!

... Muqaddam Anvarga boshdan oyoq qarab chiqdi. Shu topda uning chang aralash is tekkan qosh-kipriklari, maykachan bo'lib olib, xijolatdan qizarib turishi ham kulgili, ham zavqli edi. U Anvarni hech qachon hozirgiday sodda, ammo ko'ngilga yaqin, dilkash bir holatda ko'rmagan edi.

— Oshpazlikni ham bilasizmi? — dedi u Anvarning qorayib qolgan peshanasiga qarab.

Anvar soddagina jilmayib qo'ydi-yu, Alimardon yotgan uyga imo qildi.

— Kiraylik.

Ketma-ket uyga kirishdi. Devor oldidagi karavot yoniga Anvar birinchi bo'lib bordi. Ko'rpani ko'tarib qaradi-yu, Muqaddamga o'girilib shivirladi:

— Uxlab qolibdi-ku...

Muqaddam oyoq uchida yurib kelib, bemorning ustiga egildi.

Rangi biroz siniqqan, ammo ko'rkam chehrasida qat'iyat balqib turgan yigit ko'zlarini chirt yumib uxlab yotardi. Muqaddam bir qarashdayoq uning chimirilgan qoshlarida, mahkam yumilgan yupqa lablarida, kulgichi chuqur botib kirgan iyagida mag'rur bir ifoda borligini payqadi. Negadir qip-qizarib ketdi. O'zining holatidan o'zi iymanib, gunoh qilib qo'yan odamdek Anvarga qaradi. Anvarning tikilib turganini ko'rib battar qizardi.

— Uyg'otasizmi? — dedi sekingina.

Anvar yalang'och yelkalarini qisdi.

— O'zingiz bilasiz...

Muqaddam bir lahza o'ylanib qoldi.

— Mayli, — dedi pichirlab. — Bezovta qilmay qo'ya qolaylik. Sterilizatorni tashlab ketaman. Ertaga ertalab kela qolaman.

Lituz.com

**To'liq qismini
Shu tugmani
bosish orqali
sotib oling!**